

VÄSTGÖTA BYGDEN

Tidskrift för hembygdsarbete, natur- och kulturminnesvård utgiven av Västergötlands Hembygdsförbund

Välkommen att läsa Västgötabygden!

Tycker du att tidningen är läsvärd,
prenumerera gärna!
Ett årsabonnemang kostar 150 kr

Vid minst 10 ex. (i samma beställningslista)
rabatteras priset till 130:-/ ex.

Listan skickas till Västergötlands Hembygdsförbund,
Box 15, 534 21 VARA

E-post: vasterg.hembygdsf@telia.com.
Avgiften erläggs på en inbetalning till Västergötlands
Hembygdsförbunds bankgiro 378-5383.

Redaktionskommittén

VÄSTGÖTA BYGDEN

Tidskrift för hembygdsarbete, natur- och kulturminnesvård utgiven av Västergötlands Hembygdsförbund
Nr 3 Årgång 75 2020

Jordgubbstårta smakar sommar. Under många somrar har Bjurbäcks Hembygdsförening serverat jordgubbstårta i Bönareds hembygdsgård, men i år är serveringen inställd på grund av coronaviruset. Men det hindrar inte att vi var och en bakar våra egna jordgubbstårter. Foto: Kurt Gustafsson, Mullsjö.

Lena är förbundets nya ordförande, sid 5
Bönareds hembygdsgård, sid 7
Tankar från bôgda, sid 12
Nationaldagsgeneralen K-G i Skultorp, sid 16

HKH Kronprinsessan Victoria
Västergötlands Hembygdsförbunds beskyddarinna

Bilden ovan är tagen vid Kronprinsessans vandring i Västergötland i september 2017.

Kungliga Hovstaterna
Foto: Raphael Stecksén, Copyright: Kungahuset.se

Innehåll

Ordföranden har ordet	3
Annorlunda stämma	5
Bönareds hembygdsgård	7
Hajstorp, ett besöksmål i coronatid	10
Hos Tannadoktorn, Tankar från bögda	12
Västergötlands glömda fornlämning	13
Historisk torpmiljö i Risveden	14
Nya minnen från Fristad	15
Gedigen årsskrift från Götene	15
Nationaldagsgeneralen	
K-G Johansson i Skultorp	16
Biltrafik för drygt 50 år sedan	18
Från jordegumma till barnmorska	19
Bevara Kinds tingshus	21
Postrån 1847 nära Ving och Härna	22
Inte som förr – från Kinnarumma	24
Fungerande elbil och Hornborgasjön	25
Farligt släkte, kåseri	26
Hållbara landskap, RHS program	27
Våra tidningar ännu viktigare	29
Till minne	30
Redaktionen	31

Redaktör och ansvarig utgivare:

Monika Moberg Kilefors, Norra Bergvägen 16 B,
541 32 Skövde. Tel: 070 64 25 670.

E-post: redvastgotab@gmail.com

Tryck: Åtta.45 Infomedia, Alingsås 2020.

Sex nummer per år med utgivning i slutet av februari,
april, juni, augusti, oktober och november.

Manus senast: 10/1, 10/3, 10/5, 10/7, 10/9 och 10/10.

ISSN 0346-4954 www.hembygd.se/vastergotland

VÄSTGÖTA- BYGDEN

Tidskrift för hembygdsarbete,
natur- och kulturminnesvård.
Medlemstidskrift för
Västergötlands Hembygdsförbund
Årgång 75
Utkommer med 6 nummer per år
Avgift 2020 150:-

Områden med samband
till artiklarna.

Helt ideellt

Vår tidning är ganska unik. Vi som gör tidningen jobbar helt ideellt. Vi är en redaktionskommitté på tio personer som träffas ett par, tre gånger per år och har samråd om innehållet. Ur den gruppen är vi tre (se sidan 31) som har det direkta ansvaret att det kommer ut sex nr av Västgötabygden per år.

Vill du prenumerera eller har en adressförändring, ring till Eva Mann, telefon 0512-105 50, kontorstid på torsdagar 9–15 eller e-post: vasterg.hembygdssf@telia.com

I det här numret är vi 22 skribenter och fotografer som hjälpts åt. Ingen av oss får något arvode, vi gör det för att glädja andra och oss själva.

Ordföranden har ordet!

Tack till er alla!

Den 3 juni har vi i Västergötlands Hembygdsförbund haft de formella förhandlingarna och beslutet på vårt försenade årsmöte. Då vi drabbades av covid-19, fick vi först skjuta upp vårt planerade traditionella årsmöte, som skulle ägt rum i Bollebygd och nu genomföra ett avskalat, digitalt möte istället. Förhoppningen är fortfarande att i höst/vinter kunna träffas för att diskutera övriga punkter som motioner, framtidsprojekt och bese den aktiva föreningen i Bollebygd.

Jag hoppas trots coronavirusets framfart att det framgår, bl a i denna tidning, den optimism om framtiden som styrelsen noterar i olika sammanhang.

Vi stärker kulturarvets ställning och det gör vi med att ett normalår lägga ned närmare 323 000 ideella timmar för att vidmakthålla och utveckla vår hembygdsrörelse och genomföra 2 900 offentliga arrangemang bara i Västergötland. Under 2020 har vi istället ställt in och skjutit upp den mesta verksamheten för att hålla pandemin tillbaka. Jag tror dock att bidragsgivande myndigheter kommer att fördela bidrag efter 2019 års verksamhets- siffror, så vi kan fortsätta verksamheten.

Jag vill tacka er för allt arbete som ni lägger ned och har goda förhoppningar om att vi kan återstarta kultur- och föreningsarbetet minst lika bra när restriktionerna upphör.

När jag nu lämnar styrelsen kan vi konstatera flera glädjande framsteg:

- Vårt projekt **Hembygden i Landskapet** tillsammans med regionen har trots corona startat mycket positivt. Vi är nu 14 medverkande hembygdsföreningar.
Se hemsidan: www.lovg.se
- Samarbetet med Bohuslän, Dalsland och Göteborg i HembygdVäst fungerar väl och har utökats
- Kretsarbetet har tillsammans med nyhetsbrev och Västgötabygden gjort att dialogen och informationen har blivit bättre och effektivare mellan förbund och föreningar

Tack till styrelsen som arbetat flitigt och ambitiöst (speciellt Jan-Olof Berglund) och till Eva Mann på kansliet. Förresten får vi nu hyra nya kansli lokaler, förmodligen i Vara, då vi blivit uppsagda från de gamla lokalerna på grund av fastighetsförsäljning.

Vi har många spännande uppgifter framför oss och jag önskar nya ordföranden och hela styrelsen lycka till. Jag avgår som ordförande på årsmötet men kommer nog att fortfarande finnas kvar fast mer i ”utkanten” av beslutsarbetet.

Om hälsan tillåter ämnar jag även fortsätta med arbetet på naturtorpet Dammsjöås utanför Alingsås. Här har aldrig varit indragen ström – men nu har vi tagit fram en ny elbelyst utställning tack vare solcellsenergi. Hembygdsrörelsen ligger som synes i framkant vad gäller utvecklingen!

Sven-Åke Mökander

*Tack Sven-Åke
för mycket
gott samarbete!*

Redaktionskommittén

**Välkommen Lena
och vår nyvalda styrelse
till ett nytt verksamhetsår!**

**Ett stort tack till Sven-Åke och Tage
som avgått ur styrelsen!**

**Vi hoppas att coronan ger vika
och att vi snart kan samlas
som vanligt i våra föreningar!**

*Trevlig sommar!
önskas alla våra läsare*

Annorlunda stämman

Västergötlands Hembygdsförbund

Corona-året 2020 är ingenting sig likt. Stämman som brukar hållas mitt i den vackraste lövsprickningstiden ersattes på grund av smittfaran med en digital årsstämma på kvällstid onsdagen den 3 juni. Teknisk medhjälpare var Studieförbundet Vuxenskolan.

Ordförande för stämman var Karl-Olof Holmström och sekreterare Ingrid Öhlund. Årsmöteshandlingar hade i förväg sänts ut via e-post till anmälda ombud, som kunde ansluta sig via dator och telefon. Antalet noterade ombud var 57. Deltagarna kunde begära ordet via datorns chattruta eller genom att säga sitt namn.

Ordföranden Sven-Åke Mökander presenterade verksamhetsberättelsen. Verksamhetsåret 2019–2020 har präglats av projektet **Hembygden i Landskapet**, där 34 hembygdsföreningar under en treårsperiod 2020–2022 skall beskriva landskapets utveckling under de senaste 150 åren, ge en nutidspresentation och ge en framtidsbild i samarbete med en lokal skola. Verksamheten bedrivs tillsammans med Västra Götalandsregionen, som ser hembygdsrörelsen som en viktig samarbetspartner. En strävan är att få in de yngre i hembygdsrörelsen. Vid familjemedlemskap slipper barn och ungdomar betala avgifter till riks- eller distriktsförbund.

Peter Backenfall är nyvald ordinarie ledamot i VHF:s styrelse. Fotot från förra årets årsstämma. Foto: Monika Moberg Kilefors

Välkommen Lena som ordförande! Lena från Södra Hären har tidigare bl a varit kassör i förbundet. Lena presenterar sig i nästa nr av Västgötabygden. Fotot från förra årets årsstämma. Foto: Monika Moberg Kilefors

Verksamhet

Västergötlands Hembygdsförbund har 228 lokala hembygdsföreningar. Enligt en enkät hade föreningarna år 2019 vid sina arrangemang över 317 000 besökare. Under året lade medlemmar i rörelsen ner 322 772 ideella arbetstimmar.

Styrelsen har haft sju sammanträden och en utvecklingsgrupp lägger förslag till styrelsen men tar inga beslut. Arbetet med att bilda hembygds-kretsar har burit frukt, och det finns nu 22 sådana kretsar i Västergötland.

Förbundet ger ut tidningen Västgötabygden med sex nummer per år, som är hembygdsrörelsens röst i Västergötland. Den startade 1946. Förbundet har en hemsida och ger ut Nyhetsbrev. Fyra kurser i arkivkunskap har hållits, tre kurser om hemsidor samt kurser om trädgård, föremålsvård och Textil nära livet.

Årets Hembygdsförening blev Götene Fornminnes- och Hembygdsförening, vars årsskrift också utsågs till årets bästa. Tengelandsstipendiet gick till Johnny Hagberg.

Många nya kretsar har startat i samarbete med Studieförbundet Vuxenskolan. VHF samarbetar med många organisationer, främst Sveriges Hembygdsförbund med dess tre fokusområden, demokrati, barn och ungdom samt kulturmiljöplaner. Ett samverkansforum är HembygdVäst samt det under året bildade Kulturarv Väst, KAV. Prisma VG har bland annat en databas och NAV lyfter fram industrihistoria och arbetslivsmuseer i Väst.

Året 2019 ger ett ekonomiskt överskott på 35 584 kronor. Intäkterna kommer från medlemsavgifter, prenumerationer och bidrag från regionen. Utgifter för tele och post kan hållas nere med mer kommunikation via e-post och hemsida. Detta förutsätter god kommunikation även i de lokala hembygdsföreningarna.

Val av funktionärer

Till ny ordförande efter avgående Sven-Åke Mökander valdes Lena Gustafsson, Vårgårda. Till ordinarie styrelseledamöter på två år omvaldes Stig-Åke Andersson, Vänersborg, Lars-Erik Kullenwall, Falköping, Torwald Åberg, Lidköping och Ola Wirtberg, Lerdala samt nyvaldes Peter Backenfall, Herrljunga. Suppleanter på ett år blev Rolf Larsson, Saleby, Björn Andersson, Väring, Ulla Henningsson, Fredsberg, Barbro Svensson, Långared och Evy Andreasson, Mjögback.

Tage Brolin, Främmestad, mångårig, uppskattad styrelseledamot i förbundet, avgick vid årets stämma, men han är fortfarande aktiv inom hembygdsrörelsen. Fotot från förra årets årsstämma.

Till revisorer valdes Marianne Svensson, Alingsås, och Allan Andersson, Vårgårda. Revisorssuppleanter är Hans Algotsson, Örslösa, och Birgit Olsson, Hyssna.

Förbundsstyrelsen planerar att ha en stämma i höst med avtackningar och utdelningar av utmärkelser. Verksamhetsplanen för 2020–2021 betonar samverkansnyttan mellan medlemsföreningar och mellan människor i och utanför hembygdsrörelsen.

Ann-Britt Boman

SÄKER FÖRENINGSGÅRD

"Betala självrisk på 9 400 kronor?"

Nej, tack! Vi har en självriskcheck"

Vill ni också ha ett ess i rockärmen?
Gå kostnadsfria webbutbildningen Saker föreningsgård och lär er förebygga skador.
Få självriskcheck värde 9 400 kr.

Anmäl er idag >>
sakerforeningsgard.se

0200-22 00 55 | forsakring@hembygdsforbundet.se
facebook.com/hembygdsforsakringen | hembygd.se

Ett stort tack till Anna Faxgård!

— som avgått ur redaktionskommittén, men vi ser fram emot att du fortsätter göra intervjuer och skriva i tidningen.

Vi välkomnar Ingrid Zackrisson som ny medarbetare.

Redaktionskommittén

Bönareds hembygdsgård

– en pärla på gränsen till Småland

Midsommarstången reses i trädgården till Bönareds hembygdsgård,

Bönared – historiskt sett

Trakten där Bönareds hembygdsgård är belägen består av gammal kulturbygd. Geologi och natur har historiskt skapat god tillgänglighet i form av åarna Nissan och Tidan och sjön Stråken däremellan. Dock är våra äldsta uppgifter om Bönared som boplatz inte äldre än ca 500 år. Granngårdarna finns omnämnda från 1200-talet i boken om Skaraborgska ortsnamn från äldre tid. Antagligen fanns Bönared som boställe redan då.

Bönared omnämndes i skrift 1593 som frälsetorp, knutet till Bjurbäcks säteri. De mindre gårdarna i bygden ägdes i stor utsträckning av några få större gårdar. Vad gäller bebyggelsen på Bönared antas att huvudbyggnaden uppförts som officersboställe i början av 1700-talet. I en framtida dendrokronologisk åldersbestämning hoppas man kunna verifiera dessa uppgifter.

Låt oss försöka beskriva Bönared med sin historia från 1700-talet och framåt. Vad vi vet från 1700-talets tidigare hälft är att Bönared ägdes av landshövding Posse på Bjurbäcks säteri. Hans tillgångar var vid hans död för små, och sterbhuset efter landshövdingen var tvunget att överlämna hemmanet till Kronan på grund av den avlidnes skulder. Kronan arrenderade sedan ut Bönared.

Området hörde byråkratiskt till Bottnaryds socken och i mitten av 1600-talet lät Johan Printz på Bjurbäcks gård finansiera ett kapell i Bjurbäck så att invånarna lättare skulle kunna ta sig till kyrkan. Till kapellet behövdes en hjälppräst, en kaplan, för att sköta de kyrkliga ceremonierna. Denne behövde någonstans att bo så bjurbäcksborna ansökte hos kronan om att få använda Bönared som kaplansboställe. Från början fick man nej, men så småningom efter viss övertalning fick man använda gården som präst- eller kaplansboställe. Något regelbundet boende för kaplanen blev det nog inte förrän en bit in på 1800-talet. Under cirka 100 år användes Bönared av präster och kaplaner. 1927 slutade kyrkan att använda Bönared som bostad för predikanten, eftersom en ny prästgård stod färdig alldeles intill den nya kyrkan, som var uppförd 1899. Ägandet hade under tiden övergått från staten till kyrkan utan att någon egentlig affär hade skett.

Pensionat

Nu tillstötte en tid av annorlunda verksamhet i den ”gamla prästgården”. En restauratör vid namn Tryggve Erlandsson hyrde Bönared av kyrkan och startade ett pensionat. Trakten Mullsjö med omnejd

SMALAND

Det idylliska Bönared
12 km från Mullsjö mottager några gäster som önskar vila o. trevnad i lantl. kultiv. 1700-tals miljö. Postadr. Bjurbäck. Tel. Tolabo 3.

Bönared var gränsbygd mellan Västergötland och Småland samt Jönköpings och Skaraborgs län.

Annons för pensionatsrörelsen

blev under 1900-talet känd för sina många pensionat, delvis beroende på den rena luften och den fina naturen. Erlandsson drev pensionat fram till 1950. Han var känd för att laga god mat och ordna trevliga tillställningar. Kändisar som Karin Juel och Sven Olof Sandberg fanns bland besökarna på pensionatet.

Privatbostad

Från 1950 och fram till sin död bodde en privatperson, fru Ruth Brenner, i Bönared. Hon var en skarp person som bedömde hästar och drev kennel med fox-terrierhundar. Hon kuperade själv svansarna på de

Fru Brenner bedrev kennel i Bönared men bedömde även hästar.

små valparna med hjälp av lämpligt verktyg och med hjälp av barnen från granngården, vilka fick assistera. Hon hade också en känsla för den fina bebyggelsen i Bönared och lyckades få byggnader och gårdstun förklarade som byggnadsminne. Ruth Brenner avled 1984 och nu var framtiden oviss för den fina gården.

Bjurbäcks Hembygdsförening

Bjurbäcks Hembygdsförening bildades av ett 15-tal medlemmar 1954. En av orsakerna var kanske att bjurbäcksborna kände sig lite vilsna efter det att Bjurbäck som kommun uppgått i Mullsjö kommun. Man ville nog gärna ha något eget och startade en hembygdsförening.

Vad gör man i en hembygdsförening? Jo, man samlade gamla verktyg, möbler och redskap och så småningom fick man behov av någon form av lokal. Torpet Framnäs, ett torp under Bönared, fick duga och man reparerade hus och ladugård och satte upp så kallad smålandsgårdsgård runt det hela. Man började också forska om bygd och kultur i området. Som för många andra föreningar flöt ju verksamheten på ganska bra i början, men efter ca 20 år dalade intresset och antalet aktiva medlemmar sjönk. Till sist var det egentligen bara en aktiv medlem kvar. Som tur var det kassören själv som utgjorde Bjurbäcks Hembygdsförening.

Han betalade sin avgift på 3 kronor pliktskyldigt under några år. För att förstärka kassan höjde han årsavgiften till 5 kronor. En önskan om dokumentation av bygden hade under några år vuxit fram. Den dåvarande prästen i Bjurbäck var van vid hembygdsforskning och han fick ett uppdrag att sammanställa en hembygdsbok om trakten. Underlaget för denna bok började bli färdigt mot slutet av 1970-talet.

Omstart

I slutet av 1970-talet började en ny grupp intressera sig för bygden och dess historia. Dessutom hade man ju underlaget till en hembygdsbok. Man samlades, startade om med ny ordförande och ny styrelse och satte igång. Medlemsantalet steg till cirka 60 personer i den ”nya” föreningen. Man tryckte hembygdsbok, man gjorde torpinventeringar, både på papperet och ute i markerna. Nu hade tiden gått så långt att vi var framme vid åren 1984–1985. Då nu hembygdsgården stod tom efter fru Brenners bortgång fick man ett erbjudande från Skara stift om att få hyra Bönared. Den gamla prästgården skulle bli en magnifik hembygdsgård, men skulle man klara av detta med denna lilla förenings ekonomi. Efter diskussion i styrelsen beslöts tacka nej till erbjudandet. Efter påtryckningar från bjurbäcksborna och efter kontakt med Mullsjö kommun om hjälp togs ett nytt beslut. Man skulle försöka klara av att driva Bönared som hembygdsgård. Vad skulle man

erbjuda Svenska kyrkan i arrende? Vid ett styrelsemöte beslöts att var och en anonymt skulle ge ett förslag till arrende. Sagt och gjort. Lappar samlades in med olika förslag. Ett medelvärde togs fram och resulterade i det något udda förslaget 7755 kronor i årsarrende. Förslaget godtogs av kyrkan och med hjälp av Mullsjö kommun kunde föreningen arrendera Bönared. Att förlita sig på att Mullsjö kommun allt framgent skulle betala arrendet för föreningen var inte att tänka på. Vad göra?

Jordgubbskaffe

Vid tiden för antagandet av Bönared som hembygdsgård hade Skara stift fått en ny arrendator på jordbruksdelen av Bönared. Han var framåt och odlade jordgubbar för självplock. Ett möte med jordgubbsodlaren, ett besök på Byarums hembygdsgård och diverse funderingar och idéer ledde fram till förslaget att servera kaffe med jordgubbstårta på hembygdsgården. Sagt och gjort. Under sommaren 1985 startade föreningen med att baka tårtbottnar enligt gammalt recept och man lade ihop och garnerade ett trettiotal jordgubbstårter som serverades till hugade spekulanter tillsammans med bullar och kakor, allt hembakt, så klart. 300 kaffegäster 1985 gav mersmak inför nästkommande år. Serveringen blev snart känd och ingen reklam behövdes. Föreningen har aldrig gjort reklam för sin sommarservering av kaffe med dopp i Bönared. Kanske är det så att det goda ryktet är den bästa reklamen.

Verksamheten på sommaren i Bönared har sedan vuxit så att föreningen nuförtiden har cirka 10 000 kaffegäster under 23 dagar i anslutning till midsommar. Ett 60-tal av medlemmarna står för bak under våren och arbete under sommaren på Bönareds hembygdsgård. Arbetet på hembygdsgården är huvudsakligen ideellt. Detta genererar inkomster till föreningen, vilka kan användas till att bjuda medlemmarna på diverse aktiviteter såsom fester, bussresor, föredrag och diverse andra aktiviteter.

Föreningens kassa växte så småningom och blev så stor att föreningen beslöt försöka köpa loss vår hembygdsgård från Skara stift. Detta lyckades och 2012 kunde vi slutbetala hembygdsgården tillsammans med en rejäl tomt runtomkring.

Vår egen hembygdsgård

Nu var hembygdsgården i föreningens ägo och med detta följde naturligtvis ett stort ansvar. Föreningen har använt tiden efter 2012 till att rusta upp delar av gården som blivit eftersatta. Numera finns en hyggligt stor parkering och en modern, handikappanpassad toalett. De senaste åren har föreningen fått möjlighet via länsstyrelsen, läns museet, Mullsjö kommun och EU-pengar att göra en total upprustning av gårdens fyra byggnader. Denna upprustning har gjorts

Jordgubbstårta. Sommaren 1985 började hembygdsföreningen sin servering av jordgubbskaffe, vilket har fallit mycket väl ut. Sommaren 2020 är serveringen inställd på grund av coronaviruset.

enligt teknik för kulturhusreparation av en skicklig hantverkare som yrkesmässigt arbetar med enbart kulturhus. Arbetet har skett under våren och hösten 2019 och alla fyra byggnaderna är ordentligt genomgångna.

Gården med sina fyra byggnader såsom manbyggnad, södra respektive norra flyglarna samt en vedbod är nu i ett fint skick och Bjurbäcks Hembygdsförening kan nu stolt visa upp hembygdsgården för besökare.

Upprustningen finns beskriven i en artikel i Västgötabygden, aprilnumret 2020. Gården är öppen för servering tre veckor i anslutning till midsommar. Adventsöndagen mellan 10 och 14, kan man också bli serverad kaffe med dopp i Bönared. Då har vi julpyntat stora salen på gammaldags vis. Finns det önskemål om att besöka gården under andra tider kan man kontakta någon i styrelsen. Kontaktuppgifter finns på föreningens hemsida.

På grund av det förhärskande coronaviruset är både midsommarfirande och jordgubbskaffe inställt sommaren 2020. För mera information, se vår hemsida.

Text: Olof Johansson

Foto: Kurt Gustafsson Mullsjö

Hajstorp

– ett besöksmål i coronatid

Hajstorp vid Göta kanal är Fredsbergs Hembygdsförenings kanalmagasin beläget. Med hjälp av Leader norra Skaraborg och därmed EU-bidrag kunde föreningen år 2011 iordningställa en permanentutställning på andra våning – **Så levde en bondefamilj för hundra år sedan.**

På första våning håller **Hantverkarna kring kanalen** till bland våra jordbruksredskap. De visar och försäljer hantverk av hög kvalitet. Hantverkarnas dagliga närvaro under ca tre sommarmånader gör att vi inte behöver bemanna vår utställning, dock finns ett schema i styrelsen för veckotillsyn.

Det är en utställning för både vuxna och barn, men den är särskilt anpassad för barn för att de skall tycka det är intressant och framför allt roligt att lära om hur vi levde förr.

Korta informationstexter

Det finns vid varje monter korta informationstexter för vuxna och även med särskild text anpassad för barn.

Barnen får se en större modell av en kanalbåt som en gång har byggts till ett barn i början av 1900-talet.

I vävstolen kan man prova på att väva, då väver man

Tyra väver i barnens vävstol.

Modell av kanalbåt som tillverkats till Bernhard när han var barn i början på 1900 talet.

också in sitt namn och årtal som blir till en gästbok för barnen. Man kan senare komma och se den rand man vävde eftersom vi sparar alla mattvävar, det brukar vara ca 200 barn som väver under sommaren.

I tvättavdelningen får man hämta såplösning till att blåsa såpbubblor. Snickarboden ger möjlighet att tillverka barkbåtar som sedan kan sjösättas på Sveriges enda (?) **Sjösättningsplats för barkbåtar.**

Hantverkarna lämnar ut kniv till barn i målsmans sällskap. I annat fall får man använda säkrare redskap och det brukar åtgå ca en stor kasse bark per vecka.

Liten Ardennerhäst att sitta på för de små barnen.

Theodor tillverkar barkbåtar i snickarboden.

Vid såmaskinen får man prova att stoppa ned säd från sålådan för att lära hur kornet kommer i såbilen till att sås ner i jorden. Det finns också namngivna knippen med de fyra sädesslagen där man kan lära sig att känna igen dem.

Eftersom jordbruksredskapen är från hästens epok finns en liten ardennerhäst för de små barnen att sitta på och hästen matas flitigt med hö från höskrindan.

Vid montern för höstbruk med text om halmens användningsområden finns en docksäng, där dockan sover på en madrass som är stoppad med halm.

Eftersom en skicklig bygdefotograf, Erik Rud, var född i Fredsberg finns många fotografier som förklarar hur redskap användes och hur man t ex tvättade och allt sätts in i sitt sammanhang.

Säkert i coronatider

Man har här möjlighet att i egen takt gå runt på utställningen utan att trängas och det finns pedagogiska aktiviteter för barnen. Intill magasinet finns slusscafét där man kan sitta utomhus och fika om man inte har med eget. Öppet dagligen kl 11–18 t.o.m den 16 augusti.

Detta får vara ett bidrag från vår förening som ett exempel på en aktivitet som man kan besöka i coronatid då mycket annat är stängt.

*Ulla Henningsson
Fredsbergs Hembygdsförening*

Olivia och Theodor sjösätter barkbåtar. På skylten i bakgrunden står Sjösättningsplats för barkbåtar.

Hos Tannadoktorn

När smen va tannadoktor. Bild: Börje brorson

Nôken gång på vårn brukar vi få ett kort ifrå tannadoktorn att vi ä välkomna för kontrollbesiktning. Dä ä la inget ja längtar ätter precis. Men en får la va tacksammer, att dä finns fölks sum vell se te att en blir finer i mun. Di tar allt bra betalt, men ja sulle inte vella stå å gräva i käften på fölks dan i äne, så en får la inte protestera mot betalninga.

Den tannadoktorn ja går te, töcker ja ä redir på alla sätt, å snäller ä ho. Å tannsköterska, ho ä redi ho mä.

Tänkar frå bögda

Jag hûgar förste gången ja sulle te tannadoktorn. Ja geck nok i småskoern, å mina fyra klasskamrater å ja åkte mä bussen in te stan. Dan före, sa en utå pajka sum geck i sjätte klassen, att tannadoktorn kan va fuller, å sjonger han, så ä han redit fuller. Å en gång börra han å tonga på min kusin, sa han.

En va rätt spaker när en kom te mottagninga. Dä lokta eter å på väggera hängde dä små tavler sum visa hur dä geck te när smen i sockna dro ut trasia täner. Innifrå behandlingsrummet hörde en hur tannadoktorn börra. Å vi kunne höra att han sjongde. Nu va en allt bra rädder.

På den tia sulle en allti ha bedövning. Nu undrar ja um inte bedövningsspruta va uschlar ä än bôrt. Nåla i spruta ho va la trubbir sum ena stöpenål. Å sen va en kônstir i mun i flere timma ätter. Hade en lagat ena tann, då feck en inte äta nôket på två timma. Å då va ju bussen längen på väg hemôt. På äldre dar har ja fått eda på att tannadoktorn va en redir körsångare, så han öva la på si stämma.

Rôttebo

När ja va tonåring hade ja flöttat hemifrå å då feck ja söka upp en nur tannadoktor. När han titta i mun på mä ena stunn utbrast han: Rena rôttebot. Ätter ena stunn våga ja fråga hur många hól ja har. Då svarte han: Ett. Dä töckte la inte ja va ett rôttebo precis.

Rolia historier

Den tannadoktorn vi geck te före den vi går te nu kunne va lite väl skôjir iblann. Både han å sköterska berättä mö rolit sum familjera vart ute på över helgen eller på semestern. Iblann skratta di gött å dä va gevet att dä ble den stackars patienten också full i skratt. Men dä ä inte lätt å skratta um en har en sug å ett bôrr i mun, å ställa ena följdfråga va stört omöjlit, men rolit kunne dä va.

Treje generationen

Den tannadoktorn vi har nu ä ena dam å henna farfar va tannadoktor, så dä ä la ett släktdrag. Ho ä snäller å redir å kanske ä ho lite lättare på hanna mä. Har du tänkt på hur dä sulle va å jobba så nära inte varandra sum tannadoktorn å sköterska gör. Sköterska ä kanske tankeläsare för när doktorn sa ha lite hjälp dä ä söstera redan på gång. Ja har förstätt att di trivs mä varandra å mä örket.

Vi får allt va glaa att vi inte behöver gå te smen när tannavärken sätter in eller um en sulle bita sônnder en tann.

Håkansson

Västergötlands glömda forn lämning – ett riksintresse

Den nytgivna upplagan av årsboken av De Sju häradernas kulturhistoriska förening är den 56:e i ordningen. Föreningen ger ut en häradsbok varje år från de samlade sju häraderna i Sjuhäradbygden. Boken har temat Fässingen – Hus och människor i Kind.

Fakta

Sveriges övriga krigsbytesofferplatser finns vid Sösdala Vetteryd i Skåne, Skedemosse Öland och Offerplats Finnestorp, Vara kommun i Västergötland.

En krigsbytesofferplats är en våtmarksofferkult som pågick under Folkvandringstid, ca 350 – 550 e.kr. Västergötlands andra krigsbytesofferplats är Offerplats Finnestorp, som är Skandinaviens största.

Senaste häradsboken är ett nedslag i Kinds Härad. Kind är Västergötlands sydligaste härad. Namnet är fornsvenskt och betyder folkstam.

Undertecknad är författare till kapitlet om forntiden i boken. Jag skriver bland annat om Sveriges fjärde krigsbytesofferplats vid Vännebosjön, Roasjö socken, Svenljunga. Vännebosjön ligger i höjd med kommungränsen mellan Svenljunga och Marks kommuner.

Den här forn lämningen är bortglömd och platsen är sorgligt förstörd och skadad under åren. Forn lämningen är märkligt nog inte ens registrerad som krigsbytesofferplats på Fornsök.

Coronaminnen

Nordiska museet samlar in coronaberättelser

Pest, ryska snuvan och spanska sjukan. Mänskligheten har många gånger i historien hotats av epidemier. Just nu befinner vi oss mitt i en pandemi, coronaviruset, som påverkar människor världen över. Nu vill Nordiska museet bevara dina erfarenheter för framtidens forskare.

Vem som helst kan bidra med sin berättelse, såväl i text som i bild. Det gäller både dig som känner dig påverkad av virusets framfart och dig som inte upplever dig särskilt påverkad. Ditt bidrag blir ett tidsdokument och hamnar i museets samlingar.

Hämtat från Nordiska museets hemsida

Årsbok. Fässingen – Hus och människor i Kind.

Läs denna bok och ta del av en bortglömd och skadad forn lämning i Västergötland. En sådan här forn lämning av sådan dignitet bör enligt mig klassas som ett riksintresse.

Slutligen – Västergötland har 200 runstenar. Vid Vännebo krigsbytesofferplats ligger runsten 201. Den har väntat i 118 år på att få tas upp och sättas åter på sin plats vid offerplatsen. Och bli vårdad även den, såsom sig bör, i vårt gemensamma kulturarv.

*Morgan Nilsson, Sexdrega
Föreläsare Västsvensk Historia*

Nästa nummer av Västgötabygden, nummer fyra, kommer i slutet av augusti. Författarna i denna skrift är själva ansvariga för innehållet i sina artiklar. Redaktionen förbehåller sig rätten att korta och redigera insänt material. Om inget annat anges, är artikelförfattaren också fotograf. Bidrag och tips till tidningen mottas tacksamt av redaktionen, liksom tidskrifter och böcker som önskas anmälda. Västgötabygden publiceras på vår hemsida. Insända texter och bilder anses som godkända för publicering på vår hemsida.

Historisk torpmiljö i Risveden

Långareds Hembygdsförening äger torpet Sandhult i Risveden sedan 2016. Föreningen har arrenderat torpet i ett 40-tal år och fick möjlighet att köpa det 2016 genom att använda Alf och Gunvor Samuelssons fond.

Torpstugan och ladugården uppfördes under första halvan av 1800-talet, och föreningens syfte är att bevara och kunna visa hur torpen såg ut omkring år 1900. I Risveden fanns det massor av torp på den tiden, men inget är bevarat som detta. Stugan är liten och trång, har

Torpet i Sanhult håller på att restaureras.

låg takhöjd och består av kök och två små rum. En stor spis i mitten värmer upp hela huset. Utvändigt är den spånklädd och det finns varken vatten eller el. Den restaurerades varsamt på 1990-talet.

Sista boende var Anna Hansson, som bodde här till sin död 1950. Under några år användes den som sommarbostad av Lillemor Skoglund-Anderssons familj. Lillemor är mångårig styrelsemedlem i hembygdsföreningen och har allt sen dess haft sitt hjärta i Sandhult. Därefter har ingen bott där, men senare ägare av torpet har med stor omsorg och skicklighet bibehållit den unika miljön. En av de tidigare ägarna var toffelmakare, och därför finns det även en skomakarstuga.

Ansökan om ekonomiskt stöd till ladugården

Den lilla ladugården är troligen också från mitten av 1800-talet och har inte förändrats mycket sedan dess. Utan ett viktigt takbyte av hembygdsföreningen, hade den inte stått kvar idag. Föreningen har däremot länge insett att varken stomme eller väggar skulle kunna hålla länge till. Därför tog föreningens vice ordförande, Barbro Svensson, i höstas initiativ till att ansöka om ekonomiskt stöd från såväl EU genom Jordbruksverket som från Länsstyrelsen och Västra Götalandsregionen. Ansökan uppgick till ca 400 000 kronor inklusive eget arbete, och omfattade bland annat professionell hjälp från ett av bygdens företag med att ersätta de murkna golven och utbyte av väggbrädorna. I samråd med länsstyrelsens kulturenhet har entreprenören framställt bland annat tidstypiska golv- och väggbrädor samt handsmidda spikar.

Odlingslandskap med biologisk mångfald

För länsstyrelsens kulturenhet har det också varit mycket viktigt att markerna runt torpet är ett mycket representativt exempel på ett äldre och numera sällsynt odlingslandskap. På de 2 hektaren förekommer åkermark med öppna diken samt slätterängar och dikesrenar med gammaldags växter.

Under åren som hembygdsföreningen haft torpet, har det varit liesätter varje år, liksom blomster- och fågelvandringar, på senare är under ledning av två andra eldsjälar, Eva Karlsson och Henry Aronsson. Vid advent brukar de tillsammans med Lillemor Skoglund och Marina Mattson inbjuda till Jul i stugan. En uppskattad och välbesökt dag, där alla får böja ordentligt på huvudet för att komma in i stugvärmerna och förflyttas till 1800-talet.

Framtiden

Föreningen har traditionellt sin årliga hembygdsdag i Ruus hembygdsgård, men förra året var det dags att förlägga den till Sandhult. Det blev omedelbart en sådan succé, att det inte är otänkbart att det blir en fortsättning exempelvis vartannat år. Många hembygdsföreningar har flyttat byggnader från olika håll till sin hembygdsgård. Här är inget flyttat, utan allt är precis som det alltid har varit och sett ut, säger vice ordföranden Barbro Svensson.

När det gäller ansökan till restaurering av ladugården, så hade EU genom Jordbruksverket inte möjlighet att bevilja något bidrag för tillfället. Glädjande nog var då Länsstyrelsen och regionen villiga att visa sin uppskattning och ökade sitt bidrag till ca 200 000 kronor.

Hur resten av restaureringen ska finansieras vet inte föreningen ännu, men länsstyrelsens bidrag är en mycket god grundplåt. Inte minst för att de entusiastiska eldsjälarna kommer att få de svåraste och dyraste arbetena gjorda av entreprenören, och så får resten bli gjort efter hand. Föreningen har verkligen initierat och börjat att genomföra ett bevarande av den historiska torpmiljön i Sandhult.

Besök Sandhult

För att komma till Sandhult, så åker man väg 190 och strax norr om Antens järnvägsmuseum tar man av mot Granvattnet. Efter ett par kilometer ligger torpet på vänstra sidan. Alingsås kommun och OK Skogshjortarna har påpassligt framställt en karta över området inom ramen för HITTA UT, där en av kontrollerna är vid torpet.

Erik Fristedt, Långared

Nya minnen från Fristad

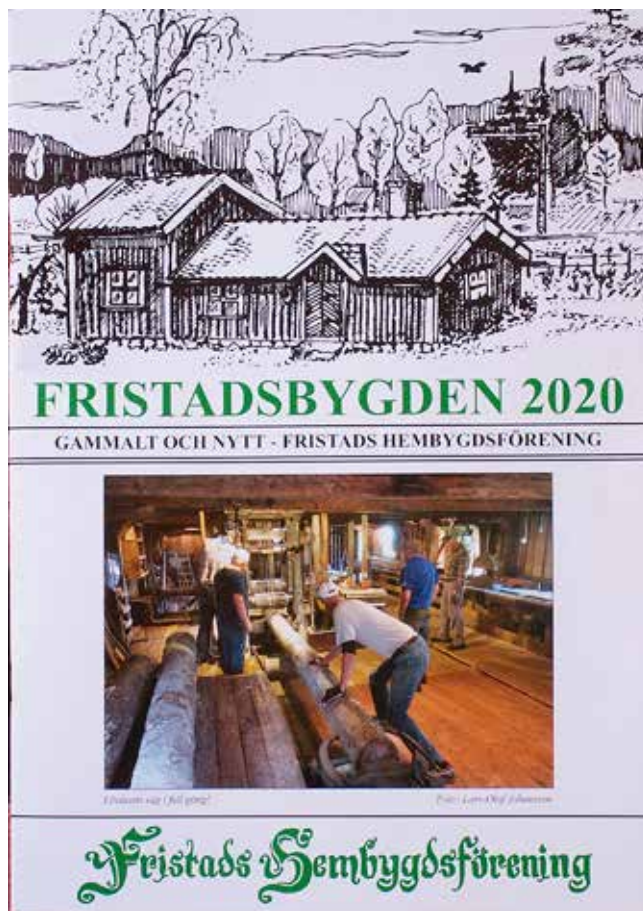
Fristads Hembygdsförening bildades 1974, främst för att rädda kulturskatter i bygden. Tidningen Fristadsbygden började komma ut 1978 och Fristadsbygden 2020 är på hela 60 sidor med massor av information om bygden förr och nu. Om doktors Cheva och järnvägen som inte kom, exempelvis.

Det senare handlar om Tämta där ortsborna slog vakt om att kyrkan skulle finnas där. Och att där skulle vara plats för en skola. Järnvägen däremot kvittade, man ville inte ha rallare till trakten. Idag är skolan borta och kyrkan onödigt stor. Och järnväg blev det förstås inte. Nä, det blev ju inte som det var tänkt, konstaterar Magnus Persson.

Häftet i A4-format med massor av gamla och nya bilder berättar också mycket om Fristads folkhögskola liksom om en annan lokal klenod, Mölarps kvarn och natur. Kulturen är också mycket viktig, vilket framgår i en rad olika artiklar. Bland annat visas en del gamla Fristadsmotiv av Mats Geson på Skogslid.

Redaktionskommittén består av Ann-Britt Boman som ansvarig utgivare, Anna Stensson, Wiviann Bergsten, Birgit Gustafsson och Olof Stensson. Och de har åstadkommit en tidning med massor av lokalhistoria, ofta med mycket personliga tonfall. Liksom västgötsk visdom som talesättet att ”hunna och herra stänger aldri dörra”.

Hans Menzing

En bild från Lövåsens såg pryder omslaget.

Gedigen årsskrift från Götene

Fornminnes- och Hembygdsföreningen i Götene är ett exempel på hur hembygdsföreningarnas förutsättningar har växlat över tid. Den 50 år gamla föreningen hade för ca fem år sedan ett vikande medlemsantal och svårigheter att underhålla föreningens byggnader.

På bara några år har medlemsantalet ökat från ca 50 till över 200 personer, och verksamheten är stor bland byggnaderna i Fornparken i Götene. Berättarsamlingar och dokumentation är en viktig del, och ett led i utvecklingen är föreningens årsskrift. De tre senaste årens årsskrifter ger intressanta glimtar från verksamheten men

har också artiklar om lokalhistoria och bygdehistoria. En flitig skribent i de senaste årens årsskrifter är Christer Westerdahl i Götene, professor emeritus, som med sin historiska bakgrund har många infallsvinklar på bygden.

De kombineras med muntliga berättelser och blir intressanta och spännande beskrivningar av exempelvis ”Botare och trolldom i bygden omkring 1900”. I årsskriften för 2019 berättas om ”Hästflätten” och om myterna kring S:t Torstens källa. Sägner och myter blir levande och kompletteras med allmänna kommentarer. Vidare berättar Ann-Marie Brandt om sin uppväxt på 1950-talet och allt det nya som kom då som egnahemsområden, TV och resårskärp. Allt innebar löften om en ny och modern värld.

I årsskriften finns många bilder från verksamheten och bör kunna bli en god sammanhållande länk mellan föreningen och medlemmarna.

Ann-Britt Boman

Nationaldagsgeneralen K-G Johansson i Skultorp

Här står Skultorps Hembygdsförenings frontfigur sedan 1960-talet, K-G Johansson, utanför smedjan i Fornbyn. I handen håller han en sten- och stubbasax och på väggen hänger en pinnharv.

– **Det allra roligaste är gemenskapen med andra människor och glädjen att kunna göra något av betydelse för andra, säger Skultorps kändis nummer ett, nationaldagsgeneralen Karl-Gustav – K-G – Johansson.**

För 40 år sedan stod han i spetsen för Skövdes första stora organiserade nationaldagsfirande, men inte inne på Hertig Johans torg utan på kommunalhusplan i Skultorp, söder om staden.

Men 2020 är även en annan milstolpe för K-G. Den 2 juli fyller han 90 år. Det är en man med spänst i stegen som vi träffar i Fornbyn, Skultorp, i Godsmagasinet, som återuppbyggdes 2016 efter en anlagd brand 2015.

K-G har mycket att berätta medan vi dricker kaffe tillsammans med kassören i hembygdsföreningen, Sonja Gustavsson. Efter ett tag ansluter även Birgitta Axelsson och vi tar oss ner i arkivet för att titta på flera av alla de affischer och allt det som minner om de 40-tal år som gått sedan slutet av 1970-talet. då K-G frågade sig varför vi svenskar inte firar Svenska Flaggans dag som normännen firar sin nationaldag.

– Den 17 maj 1979 var vi ett par familjer i Skultorp som besökte Halden, Skövdes vänort i Norge. Och det var helt fantastiskt, säger K-G.

Unga, gamla gick man ur huse för att fira. Det var festklädda barn som viftade med sina flaggor, vuxna i folkdräkter, en lång rad paradorkestrar som spelade och en glädje utan like.

Detta besök i grannlandet triggade igång K-G, som är van att ta tag i saker och se till att något händer.

Han talade med Johnny Gustavsson som var tillsynslärare på Billingsdalsskolan, där K-G arbetade som vaktmästare. Johnny var även involverad i Skultorps skolors Idrottsförening.

En kommitté bildades för att arrangera Svenska Flaggans dag i Skultorp. I gruppen ingick Johnny, K-G, lärarna Birgitta Malmqvist och Gunnar Nyberg med flera. K-G blev spindeln i nätet och som arrangör stod skolidrottsföreningen.

Den 6 juni 1980 blev inledningen till en lång tradition i Skultorp. 2020 skulle alltså jubileet ske, men på grund av coronaepidemien så blir firandet inställt

och uppskjutet till nästa år. Men den som väntar på något gott brukar inte bli besviken, i alla fall om K-G är med. Och skultorpsborna ser verkligen fram emot den traditionella festen nästa år med paradorkester och drillflickor.

– Första året hade vi ingen levande orkester utan vi satte upp en musikanläggning på taket, men 1981 engagerades Skövde musikskolas paradorkester, säger K-G.

Skolbarn, skolpersonal, föräldrar och andra vuxna samlades första året på Billingsdalsskolans skolgård. Från och med 1981 var samlingen på Kommunalhusplan i Skultorp (numera Kommunalhusparken) för att tåga runt i byn med fanor tillsammans med orkester och drillflickor och sedan återkomma till Kommunalhusplan. Allt skedde på förmiddagen den 6 juni.

Det finns två låg- och mellanstadieskolor i Skultorp, förutom Billingsdalsskolan även Svärtagårdsskolan. För att alla skolbarn skulle få tåga tillsammans med var sin orkester talade K-G efter några år med dåvarande föreståndaren i Frälsningsarmén i Skövde, Dan Storck, och då kom även Frälsningsarméns musikkår med.

Många talare har ställt upp den 6 juni, varav kan nämnas före detta biskopen Lars-Göran Lönnermark, prästerna Mats Löwing och Bengt-Åke Öhgren men även skultorpsbor som Karl-Ivar Ekesbo och Elena Blom. Svenska kyrkan och andra lokala föreningar är sponsorer. Efter högtidstal, körsång, dansuppvisning, diktläsning, flagghissning, fyrfaldigt leve och annat som kan förekomma inbjuder Svenska kyrkan till gudstjänst och därefter kyrkkaffe.

Utan K-G inget firande

I femton år stod Skultorps skolors IF som arrangör fram till och med 1995. Därefter fick hembygdsföreningen frågan om den kunde ta över arrangemanget.

– Om du tar hand om det så kan hembygdsföreningen ta över, annars blir det inget, sa dåvarande ordföranden.

Och så har det blivit sedan den 6 juni 1996.

K-G berättar att ett år var en norsk paradorkester engagerad till festligheterna, men den kostade 10 000 kr. Kommunen kunde inte bidra, så lotterier och annat anordnades. Men K-G fick en idé. Han avtalade med flera andra intressenter bl a kommunen, Coop Forum och Kärnjukhuset att de kunde få orkesterframträdanden till en kostnad av 2 000 kr var. Det fungerade bra förutom att när de kom till Hertig Johans torg var det tomt. Ett missförstånd hade uppstått. Men det är en annan historia. Hembygdsföreningen kunde betala orkestern.

Norra Ving och Löten

K-G har varit med om mycket i sitt liv. Han föddes i Norra Ving (Axvall) 1930. I familjen fanns, förutom mor och far, fyra pojkar och en tös. Den ene av bröderna var K-G:s tvilling, men denne avled för 23 år sedan.

Hembygdsguiden. Här visar K-G upp ett verktyg i Sahlbergsstugan i Fornbyn för Jan Ejdebäck, ordförande i Skövde Släktforskarförening, vid ett möte med hembygdsstyrelsen.

Kulturarvet. K-G visar gärna upp Jonasina Wollins stuga i Fornbyn. Den är enligt uppgift flyttad från en plats på Skultorps Nabbe till sin nuvarande plats under 1800-talets senare del. Namnet Jonasinas stuga härrör från den sista boende i stugan, isländskan Jonasina Wollin, som bodde här fram till sin död 1964. Dödsboet skänkte stugan till hembygdsföreningen. I Fornbyn finns även Sahlbergsstugan, Klagstorpsstugan och Godsmagasinet.

1939 flyttade familjen till Löten i Ljungstorp, som hör till Varnhem. Familjen hade en gård med bland annat tre hästar, 14 kor och flera andra djur. K-G minns hur han en morgon då det var 42 minusgrader (kalla vintrar i början av 40-talet). Innan det var dags att gå till skolan skulle han först ta hand om djuren i ladugården och ge dem vatten. Vattenledningen hade frusit så då blev det att ta fram släden och hinkar för att hämta vatten i en närlägen bäck och efter väl utfört arbete snabbt springa iväg till skolan.

Carl Carlsson och Caltex

Redan 1943 började K-G som springpojke hos Carl Carlssons Speceri- och Bosättningsaffär på Rådhusgatan i Skövde. För att ta sig till jobbet så cyklade han hemifrån Löten på andra sidan berget Billingen in till stan och på kvällen tillbaka hem igen.

Förutom jordbruksarbete hemma på gården har K-G arbetat på bensinstationer som Caltex, Texaco och Esso. Andra yrken har varit försäljare, golvslijpare och mattläggare inom golvbranschen. En av hans arbetsplatser var bl a på Kullås, ett bostadsområde vid ammunitionsfabriken i Karlsborg.

Kullås har fått sitt namn efter kullorna från Dalarna som med början i slutet av 1800-talet bemannade ammunitionsfabriken i Karlsborg.

Hembygdens allt-i-allo

K-G kom med i Skultorps Hembygdsförening omkring 1965-66. Han har varit såväl ordförande som sekreterare och ledamot under åren, och han är fortfarande aktiv i styrelsen. Det märks att man har en mycket fin sammanhållning i föreningen, och man träffas regelbundet varje vecka. Det finns alltid något att göra. Samlingspunkten är det nyuppväggda godsmagasinet, som med gemensamma krafter har blivit mycket fint.

Kyrkans arbete ligger även i K-G:s intresse. Han var kyrkvård under många år och han har varit ordförande i kyrkoråd och arbetat inom olika nämnder.

– Glöm inte att han har varit tomte i 30 år, inflikar Birgitta Axelsson.

I advent får barnen lämna in sina önskelistor, som sparas av föreningen, till tomten i Fornbyn. Tusentals barn har under åren lämnat in sina listor till tomten som delar ut gottepåsar. Förra året delades 165 påsar ut till förväntansfulla barn.

K-G blev änkeman 2014. Han gifte sig 1960 med Maj från Mellomgården i Berg.

Även hustrun var en föreningsmänniska och bl a ordförande i Norra Kyrketorps Kyrkliga syförening och Skövde Trädgårdsförening.

På tal om syföreningsauktioner – K-G har anlitats som auktionsropare under många år inom kyrkliga sammanhang i Skultorp och dess närområde samt inom missionskyrkan och pingstkyrkan.

K-G Johansson i Skultorp är en man med många strängar på sin lyra, och han har mycket att berätta.

Vi önskar honom en glädjefylld bemarkelsedag med familj och vänner, även om det är karantäntider.

Ett stort grattis till eldsjälens Karl-Gustav Johansson!

Monika Moberg Kilefors

Biltrafik för drygt femtio år sedan

Omläggningen till högertrafik skedde i Sverige klockan 05.00 söndagen den 3 september 1967. Denna dag har också kallats Dagen H. Hädanefter fick alla fordonstrafikanter och även cyklister använda det högra körfältet på vägar med dubbelriktad trafik. Låten Håll dej till höger, Svensson blev en ofta spelad schlager i radion i samband med högertrafikomläggningen.

Bilden till höger visar Mörkekorset i Skövde en lördag eller söndag i maj 1966. En lokaltidning ordnade en fototävling med en Instamatic-kamera, vilken varje deltagare fick som gåva av tidningen. Tävlingen var indelad i flera kategorier. Bilden till höger hamnade under temat Trafik.

Idag är korsningen försedd med ljussignaler och så kör vi givetvis till höger.

Monika Moberg Kilefors

Vänstertrafik i Mörkekorset i Skövde 1966. Höghuset på bilden har adress Rotegatan 1. Gulf-macken är borta sedan mycket länge. Höghuset är idag "gömt" bakom nybyggnation. Om man fortsätter gatan rakt fram på högersidan så kommer man strax till Höghuset i Skövde.

Från Jordegumma till Barnmorska

Den här artikeln skrev Henry Stjerna i Svältornas Fornminnesförenings årsskrift 2003. Henry berättar om hur det gick till i Närunga pastorat när varje socken måste ha en barnmorska. Förmodligen har det gått till på ungefär liknande sätt även i ditt pastorat.

Läkaren Johan von Hoorn, som levde åren 1662 – 1724, var en föregångsman för förlossningsvården i Sverige. År 1697 utgav han ”Den Svenska Wälöfvade Jord Gumman”, en lärobok för blivande barnmorskor. Som ledamot i Collegium medicum i Stockholm, som senare blev Medicinalstyrelsen och ännu senare Socialstyrelsen, var han med om att utfärda det första barnmorskereglementet 1711. Detta gällde barnmorskor i huvudstaden. De skulle gå i lära, examineras och svära ämbetsed.

År 1777 kom ett reglemente för hela riket. Endast utbildade barnmorskor skulle få utöva yrket. Men det dröjde ända till 1908 innan det kom ett riksdagsbeslut om att varje kommun (socken) hade skyldighet att anställa examinerad barnmorska.

Närunga först

Det tog alltså lång tid innan bestämmelserna om utbildad barnmorska slog igenom på landsbygden. Vid mitten av 1800-talet fanns inte en enda i hela Gäsene härad. Det framgår av en skrivelse som provinsialläkaren i Alingsås skickade till pastorsämbetet i Närunga år 1862.

I provinsialläkarens skrivelse uppmanades pastoratet att dels försöka rekrytera en barnmorskeelev från trakten, dels efter dennas utbildning anställa henne som barnmorska. Det blev sammanslagna kommunalstämmor för hela pastoratet, med generalen E G Lilliehöök på Sällershög som ordförande, och man beslöt att försöka genomföra provinsialläkarens förslag.

Eleven borde vara mellan 20 och 35 år, helst närmast den undre åldersgränsen, och ”förutom läraktighet, ega ett lugnt, rådigt, ömsint och deltagande väsende”. Man fastnade för 21-åriga Charlotta Johansdotter från Prästakvarnen i Närunga. Efter genomgången utbildning i Göteborg blev hon så barnmorska i Närunga. Det var under sista hälften av 1860-talet. Med vissa avbrott innehade hon denna tjänst i något över trettio år. Enligt anställningskontraktet var pastoratet hennes tjänst-

göringsområde, men efter en förnyelse av kontraktet i slutet av seklet var Ljur, Närunga och Skogsbygden hennes distrikt.

Även Kvinnestad, Asklanda och Ornunga skulle alltså från början hör till Närunga barnmorskedisrikt. Det finns emellertid inga säkra uppgifter om detta i kommunalstämmoprotokollen. I Kvinnestad hade man kontrakt med en barnmorska på 1880-talet, men vem hon var och om hon var examinerad det finns det inga uppgifter om. År 1893 övervägde man i Kvinnestad att gå med i Närunga barnmorskedisrikt, men man beslöt att avstå tills vidare. Runt sekelskiftet förekom emellertid kontakter mellan socknarna för att bilda ett barnmorskedisrikt med Kvinnestad, Asklanda och Grude som underlag, eventuellt någon mer socken. Ornunga hade vid det laget anslutit sig till Närunga barnmorskedisrikt.

Asklanda barnmorskedisrikt

I en tid med hästskjutsar som det snabbaste färdmedlet var det viktiga, var i distriktet barnmorskan bodde. Denna fråga bevakades också av sockenmännen. I Asklanda kunde man tänka sig att tillhöra Närunga barnmorskedisrikt, om barnmorskan bodde i Korpås. Därifrån skulle det bli förhållandevis korta restider till såväl Kvinnestad som till Asklanda och Ornunga. Om det skulle bildas ett distrikt med Kvinnestad, Asklanda och Grude så ville kvinnestadsborna att barnmorskan skulle bo någonstans mellan Blekene och Asklanda handelsbod.

År 1901 blev det klart med ett distrikt som omfattade Kvinnestad, Asklanda och Grude. Och anställningskontrakt skrevs med barnmorskan Fredrika Åkvist som bodde på Grönelund i Asklanda. Hon skulle tillträda den 1 januari 1902 och ha en årslön på 200 kronor. Dessutom utgick en viss patientavgift som tillföll barnmorskan. Hur stor denna avgift var framgår inte av något protokoll, men i Närunga var det på 1800-talet en riksdaler riksmünt för hemmansägare och 50 öre för mindre bemedlade. In på 1900-talet var det säkert mer. Kvinnestads kommun betalade år 1900 fem kronor till en barnmorska från Vårgårda, som hade assisterat vid en födsel i Kvinnestad.

Fredrika Åkvist iklädd sin tjänstedräkt.

Värderingar som skiftar

Barnmorskorna organiserade sig i ett riksförbund redan 1886, det första för kvinnliga yrken. Man startade en tidskrift – *Jordemodern* – och man arbetade för en förbättrad utbildning av barnmorskor. Man försökte driva på för att få sin pensionsfråga ordnad. Detta senare uppnåddes 1905. Som vanligt när man jämför olika epoker så stöter man också på olika värderingar. När man i det unga barnmorskeförbundet debatterade barnmorskornas utbildning, så fanns det en stark falang som hade en bestämd uppfattning om vilka som inte kunde komma ifråga: ”Ingen enda, som fött oäkta barn, bör antagas till elev.” Men förbundets rådgivande läkare (han hette Wretling, var från Göteborg och en bemärkt man i flera avseenden, bland annat som en tidig förgrundsfigur i Missionsförbundet) kunde meddela att Medicinalstyrelsen sagt ifrån, ”att inga andra fordringar rätteligen kunde ställas på kvinnor än på män och bland medicine kandidater gjordes ingen gallring”.

Ämbetseden avskaffades 1887

I protokollen från kommunalstämmorna, där bara män deltog, kan man utläsa att barnmorskefrågan ansågs viktig och att man sökte lösa den på bästa sätt. Många hade ju egen erfarenhet av att det kunde gälla livet för både mor och barn. Man ville nog så långt möjligt bidra till att minska riskerna och öka säkerheten. Fast den kommunala sparsamheten lyser också igenom. På en av stämmorna gjorde man följande uttalande angående förlossningsavgiften: ”Skulle någon på grund af fattigdom icke kunna erlägga den stadgade förloss-

ningsavgiften bör detta blifva barnmorskans förlust, och skyldighet att tjänstgöra på grund af sin lön.” Det framgår inte om man fick igenom detta, men det är kanske ändå inte troligt.

När riksdagen 1908 beslutade om kommunal skyldighet att anställa examinerad barnmorska så bestämdes också om minimilön, 300 kronor per år. Barnmorskornas pensionering hade ordnats något år tidigare. För Fredrika Åkvist var pensionsavgiften 50 kronor per år. Staten erlade 25 kronor, barnmorskan själv 10 kronor och resterande 15 kronor fick kommunerna stå för. Redan tidigare hade kommunerna skyldighet att hålla med ”tjänlig bostad” med minst ett rum och kök plus uthus, dessutom ”nödigt bränsle och planteringsland”.

Ny bostad och ny barnmorska

Barnmorskan Fredrika Åkvist i Asklanda hade egen bostad (Grönelund) så barnmorskedistriktets skyldighet gentemot henne var lönen och ett visst hyresbidrag. Men några år in på 1920-talet skulle det bli skifte av tjänsteinnehavare och då uppkom frågan om att bygga en ny bostad till den nya barnmorskan. Så blev beslutat, tomt förvärvades av Gustav Andersson på Stommen, och en ny bostad uppfördes mittemot dåvarande mejeriet. Alltså vid nuvarande väg 182. Bygget var slutfört någon gång 1924.

I början av 1923 ledigförklarades tjänsten och då hade distriktet utvidgats så att det omfattade socknarna Kvinnestad, Asklanda, Ornunga, Grude, Jällby och Södra Björke. Ny barnmorska blev Elsa Lindersson,

senare gift Lundblad. Hon tillträdde tjänsten någon gång i maj 1923. Den som skriver detta var den förste hon hjälpte till världen.

Landstinget tar över

Fram till några år in på 1900-talet var kommunerna ensamma ansvariga för barnmorskeväsendet. Därefter kom också landstinget in i bilden, först genom ett visst stöd till utbildningen. Från och med 1920 bidrog landstinget också med en viss del av lönen och blev i samband därmed också huvudman för verksamheten. Så det var landstingets barnmorskestyrelse som anställde barnmorskan Elsa Lindersson. Det var också landstinget som fastställde den nya distriktsindelningen. Asklanda barnmorskedistrikt hade nummer 74 och det fanns 172 distriktsbarnmorskor i hela länet då. År 1936 upphörde kommunernas engagemang helt.

Ungefär vid den tiden blev det också alltmer ovanligt med barnafödslar i hemmen. Det blev till sjukhusens BB-avdelningar och de mindre förllossningshemmen som de blivande mammorna sökte sig. När man talar med folk som är födda åren 1936–1939 så har ytterst få fötts hemma. Men barnmorsketjänsten i Asklanda var kvar till något år in på 1940-talet. Barnmorskan fick då huvudsakligen ägna sig åt mödra- och barnhälsovård och i någon mån sjukvård.

Henry Stjerna

Källor.

Pia Höjeberg: Jordemor, Föreningens årsskrift 1982, Kommunalstämmoprotokoll och uppslagsböcker

Bevara Kinds Tingshus

Svenljunga Kommun har för avsikt att sälja det gamla Tingshuset vid Svenljunga torg. Tingshuset har sannolikt anor från medeltiden. Det var således ett häradssting för Svenljunga och Tranemo inom Kinds härad.

Tar Svenljunga kommun beslut för försäljning av Kinds Tingshus, kan historiens dom över ansvariga politikernas beslut bli tung.

Kinds Tingshus – ett kulturarv

Vad det här handlar om är en kulturbyggnad med värdefull kulturhistorisk angelägenhet för Svenljunga och Tranemo kommuns medborgare. Dessutom är Tingshuset ett minnesmärke om forna tiders liv och människor i Kind och Västergötland.

En kulturhistorisk byggnad är ett minne från förgångens tid som är en identitet för ett lands medborgare. I det här fallet för Svenljunga och Tranemos medborgare.

Vi medborgare och förtroendevalda politiker har ett ansvar att föra vidare våra förfäders historia från fordom tid. Detsamma har vi som lever nu lika stort ansvar att förvalta vår historia till våra efterlevande generationer. Då är det viktigt att våra folkvalda inte bestjäl medborgarnas kulturhistoriska monument med arvet det bär med sig.

Till Svenljunga kommuns politiker; ”När det förflutna inte längre belyser framtiden, vandrar själen i mörker”.

*Morgan Nilsson, Sexdrega
Föreläsare, Västsvensk Historia*

Knottfabrik

Nej, det här är ingen produktion med tanke på framtidens livsmedelsutveckling, utan förr kallades gatsten knott. Ny medlemsförening i Bohusläns Hembygdsförbund är Lahälla Knottfabrik. Ett hundra år gammalt industriprojekt väcks ur sin Törnrosasömn.

Det kan vi läsa i Bohusarvet nr 1 2020 med Marika Russberg som redaktör. Föreningen Lahälla Knottfabrik anordnar en stenhuggarvecka den 6 juli till den 12 juli. Lahälla är en unik kulturmiljö. Knottfabriken är den enda i sitt slag och står kvar än idag.

Historien om stenindustrin vid Lahälla börjar vid 1800-talets slut. Först fanns ett mindre stenbrott, senare ett storbrott och 1920 etablerades Lahälla Knottfabrik. Runt fabriken byggdes ett samhälle upp.

Under andra världskriget skeppades sten ut till hamnar runt om i världen, till Europa och Sydamerika.

Monika Moberg Kilefors

Uppsnappat

Från Skultorps Hembygdsförenings hemsida: Fornbyn visade sin bästa sida då femteklassarna kom på besök! Solen sken, fikapaus och lite lek i grönområdet innan våra ”guider” berättade om ”förr i tiden”. Trevligt besök, välkomna åter!

Från Husaby Hembygdsförenings hemsida: Tyvärr har vårens aktiviteter varit inställda pga coronapandemin. Men vi tänker fira nationaldagen den 6 juni kl. 8.00 ute i trädgården. Flagghissning, tal och musik utlovas. Tag med egen frukostkorg. Välkommen!

Midsommarfirandet är däremot inställt då vi inte kan hålla oss under 50-personersgränsen. Dessutom är det svårt att hålla avstånd när man dansar runt midsommarstången. Kaffeserveringen i juli månad kommer tyvärr också att vara stängd!

Monika Moberg Kilefors

Postrån 1847 nära Ving och Härna

Artikel i Borås Tidning den 26 mars 1978. Det är intressant ur Södra Vings perspektiv i så motto att rånet skedde vid Torp nr 3. Artikeln är skriven av Sv. Norlander, med tillägg av J Källén och Anna-Lena Hultman. Inlämnat av Bo Arabäck

Natten till den 20 okt, 1847 rövades posten på allmänna landsvägen, nära gränsen mellan Vings och Härna socknar. Det var postföraren Olof Andersons dräng, Sven Jonasson i Östrabo som rånades. Han hade hämtat Stockholmsposten och Jönköpingsposten vid Gammelstorps prostgård, för vidare befordran till poststationen Tärby.

Drängen Sven Jonasson, ”af stark kroppsbyggnad men av enfaldigt utseende” berättade senare inför rätten att då han befinner sig till grinden vid Påsatorpet, i närheten av hemmanet Långholmen hade han funnit denna stängd, vilket inte var vanligt vid den tiden på året. Han berättade vidare att då han stigit av kärran för att öppna, hade två för honom okända män rusat fram, varvid den ene hade riktat ett slag mot hans huvud med en träklubba. Slaget hade emellertid endast träffat axeln, men Jonasson hade fallit omkull och rövaren hade då kastat sig över honom och hållit fast honom medan han uppmanade den andre att ”Slå honom uti huvudet”. Lyckligtvis efterkom den andre inte uppmaningen, utan tog i stället hand om den säck vari postväskorna förvarades, varpå männen försvann. Jonasson vände då postkärran på vägen och återvände till Östrabo där postföraren sammankallade grannarna för att söka efter rånarna. Man spårade rånarna en halv mil genom skogen men tappade sedan spåret. Postväskorna upphittades på morgonen under en gran — sönderskurna och tomma.

Ryktet om postrånet spred sig i bygden och den 28 okt skrev Borås Tidning: ”Med den nu instundande mörka årstiden börja poströverierna att åter komma igång”. I nästa numret av tidningen redogjorde tidningen även för en del av innehållet i de bortrövade postväskorna. Det var bl a rekommenderade ”brefpamfletter” från Karlskrona, Kalmar, Linköping, US, Gefle, Uppsala och Norrtelje.

Avslöjandet

Ca en månad senare, den 25 november försökte två män växla en 500 Rd sedel hos handlanden O P Andersson i Göteborg. Då denne började ställa frågor blev de båda männen rädda och flydde hals över huvud och

lämnade både vagn och rock och beställda varor efter sig. Det fanns även andra som fick svårt att förklara en plötslig rikedom. Det var torparen Efraim Högberg från torpet Sluntom under Tokared i Blidsbergs Socken som på Ulricehamns marknad den 7 oktober visat sig ha ovanligt mycket pengar på fickan. Högberg skyllde på att han fått pengarna om hand åt än den ene och än den andre av sina släktingar, men ingen av dem medgav att de givit Högberg några pengar.

Högberg var den förste som häktades för poströveriet. Även Carl Andersson från Döve i Börstig och hans svåger Johannes Persson på Duvered i Öra häktades. Det var nämligen de som försökt växla pengar i Göteborg. Men eftersom de var oförvitliga hemmansägare utan erfarenhet av några skumraskaffärer misslyckades växlingsaffären och de blev själva misstänkta och häktade.

Inför rätta

Nu rullades hela historien upp inför Ås häradsrätt, varvid följande framkom: Överfallet hade från början planerats av förutnämnde Efraim Högberg och förre soldaten Petter Stor från Börstig. Den senare var anklagad för en stöld i Grolanda kyrka och prästgård den 1 augusti 1847 men hade ca en månad före poströveriet lyckats rymma. Stor träffade några dagar före rånet drängen Anders Håkansson från Tångabohl, som även han var på rymmen. Stor erbjöd honom att delta i det planerade rånet, vilket Håkansson inte hade något emot.

Vid niotiden på kvällen den 19 oktober begav sig Stor, Håkansson och Högberg, med den senare som vägvisare, till den grind där överfallet skulle verkställas. På avstånd hörde de postbonden blåsa i posthornet och visste att postskjutsen var i antågande. Det var Stor och Håkansson som överföll postdrängen medan Högberg höll sig utom synhåll för drängen. Efter överfallet flydde rövarena för att dela bytet i Vedåsla skog.

Vilka var då de tre rövarena? Förre soldaten Petter Andersson Stor var född i Blidsberg, hustrun hette Maja Greta Håkansdotter och de bodde på Berggrenatorpet under Tornarp i Börstig. Petter Stor hade varit straffad flera gånger tidigare. Efraim Alexandersson Högberg var född 1805 på hemmanet Plate i Dalum. Fadern, som dog innan Efraim föddes, kom från en välaktad skogvaktarsläkt i Hössna, och Efraim torde ha varit det svarta fåret i familjen. År 1827 gifte han sig med Britta Maja Persdotter (hon var syster till Johanna Persson i Duvered, Öra, och Carl Anderssons hustru Jo-

hana). Efraim och Britta Maja bodde på flera olika ställen, bl a i en backstuga i Hökerums skog, nära intill den plats där posten sedan blev rånad. 1845 flyttade familjen till torpet Sluntom på regementspastorsbostället Tokarps ägor i Blidsbergs socken. Även Efraim Högberg hade varit straffad förut, den gången gällde det stöld av en bagge och en kopparkittel. Han dömdes då till 12 dagars fängelse på vatten och bröd.

Anders Håkansson var den yngste av de tre, 26 år gammal, och född i Döve i Börstig. Håkansson ”hwars utseende röjde enfald, samt råhet och slöhet i förståndet” hade aldrig varit straffad förut men var efterlyst för en häststöld.

Mycket pengar

När rånarna kände sig säkra efter överfallet delades då pengarna. Det var 64 000 daler vilka delades på följande sätt: Stor fick 30 000 daler, Högberg fick 24 000 daler och Håkansson nöjde sig med 10 000 daler.

Håkansson lämnade sin andel till sin farbror Carl Andersson i Döve som gömde dem i sin fåhusvägg. Det mesta av Stor och Högbergs pengar förvarades av Högbergs hustru, Hon fick även ta hand om Håkanssons andel sedan Carl Andersson dött.

Domarna

Rättegången efter rånet drog ut på tiden, och massor av vittnen framträdde, fler och fler åtalades. Det hela blev en härva som inte går att redogöra för i sin helhet.

Den 21 juli 1851 fick emellertid Stor och Högberg sina domar. Petter Stor dömdes ”att straffas med 14 par spö, 3 slag av vardera paret, en söndag uppenbar kyrkoplikt i Grolanda kyrka och därefter i 9 år arbete å någon kronans fästning, skall sedan sina oförmälda brott i bot umgälla med livets förlust genom halshuggning.

Han skulle även tillsammans med de andra poströvarna gottgöra postföraren för inställelsebesvär. Stor fick inom 20 dagar söka ändring av straffet hos Kungl Maj:t och Göta Hovrätt.

Högberg dömdes att mista livet genom halshuggning samt att med samtliga åtalade gottgöra. Postföraren Olof Andersson skulle för inställelsebesvär gottgöras med 13 Rd. Högbergs hustru fick 2 års arbete på tukthus.

Nåd

Stor och Högberg och dennes hustru ansökte om nåd. Utslagen blev följande: ”Vid kommerce av Stor och Högbergs hustru, Brita Maja Persdotter, gjorda nådeansökningar hava vi ej funnit anledning att förunna Hustru Högberg nåd, Hvaremot med avseende å förekomne omständigheter Vi av nåd förskonat Petter Andersson Stor från dödsstraff och tillåtitt att han må i stället umgälla sitt brott med 28 dagar fängelse på vatten och bröd, uppenbar kyrkoplikt samt arbete i fästning sin återstående lifstid, vilket Vi velat eder härmed i nåder tillkännagiva, Befallande Eder Gud allsmäktig synnerligen nådeligen

Stockholms Slott den 26 maj 1852 Oscar

Av nåd förskonas Högberg från dödstraffet samt att han må i stället umgälla sitt brott med 28 dagars fängelse på vatten och bröd, uppenbar kyrkoplikt 1 söndag samt 10 års arbete å Fästning,

Stockholms Slott den 5 augusti 1853 Oscar”

Högbergs barn Brita Maja förpassades 1851 till spinnhuset på Långholmen. Högbergs hade då fyra barn kvar hemma, vilka fick det mycket svårt att klara uppehållet, vilket framgår av följande protokoll från Blidsbergs fattigvårdsstyrelses sammanträde den 18 jan 1852 i Blidsbergs Elsegård:

”Häktade Efraim Alexandersson Högbergs och hustrus i Sluntom under Tokarp små hemmavarande barn befinner sig i ett ej blott värnlöst utan och utblottat tillstånd och sakna enligt vad allmänt känt är, och dessutom allvarsamma anmälan ett par dagar förut ingått, det nödvändigaste till livets bärgning och uppehälle.

Om deras nödställda belägenhet hade ock under-tecknad dagen förut gjort sig på stället underrättad, då

Bli experter!
Bli belönade!

Bli experter på att förebygga skador. Få självriskcheck värde 9 300 kr.
Välj mellan webbkurs och studiecirkel. Läs mer och anmäl er på sakerforeningsgard.se

SVENSKES
HEMYGDÖSFÖRBUND

äldsta dottern Gustava (15 år), som emellertid hade efter bästa förmåga vårdat sine små syskon, under tårar föresat det enda som fanns i huset till livets nödtorft nemligen en grof havrekaka med tillkännagivande att hon såg sig alldeles urståndsatt att en enda dag längre bärga sig och dem, anropande om möjligt skyndsamt hjälp.

Fattigvårdsstyrelsen som i anledning härutav anser sig för Gud och människor pliktig att med hjälp och räddning mellankomma innan desse små förgås i sitt elände, beramade den enda utväg som förefinnes, nämligen att söka få dessa små underåriga 3:e barn Josef 10,5 år, Herman 7 1/3 år och flickan Anna Charlotta 2,5 år gammal utackorderade till vård och uppfostran medelst entrepernad auktion som å stället bör hållas tisd den 20/1 och varom kungörelse skulle utgå till Församlingens kyrkor förestående söndag.

Ock derjämte försälja den i boet kvarvarande lös-egendomen som dessutom ganska ringa förslår till be-täckande av kostnaderna för dessa barns vård och un-derhåll. Sv. Norlander”

Åter i frihet

Barnen flyttades 1853 till Hällstads socken och 1855 skrevs följande protokoll från fattigvårdsstyrelsens sammanträde i Blidsberg den 16 april.

”Quinnapersonen Brita Persdotter hustru till poströ-varen Efraim Alexandersson Högberg läser hitkommit

från Norrmalm å Stockholm 1 september eller oktober månad siste år, där hon då uttjant de henne ådömde 2 års Spinn eller Tukthus för delaktighet i männen Hög-bergs utövade poströverier. Hon med man och barn var väl här mantalsskrivna före deras häktande, men na-turligtvis under häktningstiden har detta förvar förfallit och den plats de då innehade långt före detta upptagen.

Emellertid har hushållet ett par eller 3 år varit här i mantalslängderne utstrukne och dessutom är deres barn medelst K Bfhdes Utslag föri 1,5 år sedan dömda tillhöra Hällstads socken, om hon skall hava något för-svar. Här emellertid saknar hon helt och hållet sådant. Ock skulle skyndsamt gripas och avforslas och såsom försvarslös behandlas.

J Källén, Anders Gabrielsson Sven Håkansson, Arvid Andersson, Joh Andersson.”

Det är ovisst om beslutet verkställdes, men Brita Maja verkade på ålderdomen som barnmorska i Blids-berg så hon blev tydligen tagen till nåder igen. Hon dog på Svedjorna i Blidsberg 1889, 81 år gammal. Även Efraim Högberg återvände till Blidsberg efter fängelse-tiden. Han dog där 1885, 79 år gammal av lungсот.

*Anna-Lena Hultman
Hössna, Ulricehamn*

Inte som förr

Läget den 20 april 2020

Jag är uppväxt i utkanten av kyrkbyn, och har efter många år flyttat tillbaka hit. Ibland hör jag får bräka, och två tuppar gala; den ene hörs någonstans söderifrån och den andre, ganska nära, från nordost. Jag vill gärna veta var i byn tuppen, som högljutt väcker mig på mornarna, håller till och får träff på första gissningen.

På ”Hea” fanns 1953 enligt en förteckning i Kinna-rummaboken en arbetshäst, tio kor, fyra kvigor, tolv svin och 39 höns. Anna-Karin informerar mig om läget idag; Hon äger två får, fem höns och en tupp, och har hand om 18 ridhästar – två egna – halvblod och ponnyer.

Jag misstänker att tuppen söderut kan finnas på ”Krok”. 1953 höll gården två ardennerhästar, sex kor, två kvigor, två svin och 20 höns. Lasse – andra generationens bru-kare – berättar att han med ålderns rätt gjorde sig av med sina djur för några år sen, och att han nu inte ens har en katt. Fel gissat alltså, men jag fick en pratstund med Lasse, som berättar att man 1955 bytte ut en av hästarna

En färgglad tupp i Kinnarumma.

mot en Bolinder Munktell. Helt i linje med den allmänna ”avhästning” i jordbruket som inleddes på nittonhundra-femtioalet.

Varifrån det svagare galandet kommer som hörs då och då när vinden ligger på söderifrån, från sydväst eller kanske från västsydväst, det förblir en gåta.

*Isabella Josefsson
Kinnarumma*

Källa: Kinnarumma sockens historia – 1963, sid 248.

Från Västra Tunhem

Vår hembygd

Vad vore vår tid utan historia,
vad skulle vi ha att minnas?
Vad skulle ge vår bygd dess gloria
om inget gammalt skulle finnas?

Vad hade bonden för redskap.
Vad hade han för odling på tegen?
Vad gjorde den tidens herrskap
när torparn vackla på stegen?

Hur ska våra barn och barnbarn få veta,
hur ska de kunna förstå
hur farfar och mormor fått gnet,
om ingen finns kvar från tiden ”då”?

Vem skall sätta sig ner och berätta.
Vem skall tälja om allt som det var.
Vem skall minnas orden de rätta,
det skall vi som ännu är kvar!

För att bygga ett hus måste finnas en grund.
För att bygga en framtid är det likaså.
För att morgondagen skall bli ljus och sund
måste vi gårdagens verklighet förstå.

Nu är det vi i vår generation,
nu är det vi som här verkar och bor,
nu är det vår tids organisation
som skall visa på vad vi tror.

Hembygdssföreningen är länken
mellan gammalt och nytt
Hembygdssföreningens uppgift är stor!
Hembygdssföreningen speglar tider som flytt.
Det är här framtiden gror!

*Dikt, skriven till Västra Tunhems Hembygdssföreningens
60-årsfirande 1996.*

Göran Palmestål, Skövde

Lidköpingspojken Rudolf Söderberg kämpade för fågelparadiset där tranorna är mest kända.

Fungerande elbil redan 1900 och kamp för Hornborgasjön

I vår kom tranfesten vid Hornborgasjön av sig, publiken vågade inte samlas på samma sätt som förr. Men de som läser kulturtidningen Mimers brunn kunde trösta sig med en artikel om lidköpingsfödde ornitologen, författaren och tecknaren Rudolf Söderberg som gjorde stora insatser för att sätta Hornborgasjön på kartan.

Han studerade i Skara men lär ha missat lektionerna ibland när längtan efter fågellivet vid sjön lockade alltför mycket. Men han tog studenten och återkom senare som adjunkt vid sin skola, berättar Olle Brink. Besökaren vid sjön kan idag se en sten som rests vid Naturum Hornborgasjön som minne av Söderbergs insatser.

Tore Hartung berättar om Waldemar Jungner från Vilske Kleva, vilken redan år 1900 monterade in en av honom själv konstruerad ackumulator i en vagn som kunde köras i 12 timmar utan laddning. En mycket tidig fungerande elbil alltså, men en rad problem gjorde att den aldrig blev en succé. Jugner var för tidigt ute.

Johan Enander kom från Härja utanför Tidaholm och gick i skola i Skara. Hans bokintresse var alltför stort så han stal böcker och hamnade för en tid på Mariestadsfängelset. Men det hindrade inte att han gjorde en karriär i USA, som både tidningsredaktör och en kort tid som professor i svenska språket och litteraturen vid Augustana College. Det skulle varit roligt att bevittna någon av hans lektioner, för han lär ofta ha återfallit till ungdomens västgötska: Sum um dä inte...

Det berättar Ingemar Brink. Detta är bara några smakprov på en rad intressanta artiklar om kultur och historia i Västsverige. Utgivare för Mimers brunn är Christina Ström i Vara, och detta nummer är på 52 sidor med massor av gamla och nya bilder.

Hans Menzing

Farligt släkte

Den som får en hembygdsförening mot sig är i regel förlorad.
Foto Hans Menzing

En av mina bröder tipsade mig att läsa Kristian Wedels kåseri i Göteborgs-Posten den 22 april 2020. Kristian har lovat mig att få klippa lite ur hans kåseri.

I söndags slog vi alltså till och for till Drottning Hackas grav. Det är Göteborgs äldsta byggnadsverk. Det är någon meter högt och består av rundade, välvda eller lätt njurformade gråstenar. Det är en grav från bondestenåldern. Jag har alltid beundrat Drottning Hackas grav – inte för de njurformade gråstenarna – utan för att den har varit föremål för den fiffigaste marknadsföringskampanj som jag någonsin har hört någon hembygdsförening sjösätta. Det finns annars få föreningskategorier som har förmågan att samla så många enträgna och sluga snillen (oavlönade, vithåriga, knotiga) som

Textildag om lin inställd

En textildag om lin på Textilmuseet i Borås var planerad till i oktober 2020, men vi har beslutat att enligt rådande omständigheter skjuta upp kursdagen till hösten 2021.

*Ingrid Zackrisson
styrelseledamot i VHF*

hembygdsföreningar. Den som får en hembygdsförening mot sig är i regel förlorad. Hembygdsföreningen kan plocka hur många stenyxor och utrotningshotade vattensalamandrar som helst ur hatten.

I detta fall handlade det om att Norrleden år 1978 skulle dras om Säve, händelsevis rakt över den gravdös (gammal grav) som stått där i 5 000 år. Någon hittade på att dessa fem granitblock var Drottning Hackas grav. Ingen brydde sig om en stenåldershöj. Alla brydde sig om Drottning Hacka. Detta namnknep – som klippt ur reklambyråernas standardrepertoar – räddade Göteborgs äldsta byggnadsverk.

Vi for i söndags på de meandrande (kurviga) vägarna över Hisingen och letade efter Drottning Hackas grav. Vi for förbi hästgårdar med små feta bruna ponnyer, förbi golfklubbar där män i grönrutiga byxor stod och tittade på järnsjuan med sårad min, och vi såg rostiga gamla amazoner med utfallna dörrar på stallbackar. Vi såg höns.

Drottning Hackas grav låg bredvid en röd lagårdsvägg. Fem stenar var nedstuckna intill graven. Vi arrangerade oss i stum plastisk beundran. Den nioårige pojken – som hade googlat – berättade legenden om drottning Hacka som räddat landet från hungersnöd genom att inte (vilket kungen förespråkade) döda var tredje man, utan genom att distribuera hackor för att öka åkermarken. Det framgick inte från vilket välförsett centralförråd dessa hackor hade hämtats, men på bondestenåldern fanns måhända beredskapslagren kvar. Efter en stund kom pojken i självsvängning och diktade till anakronistiska fortsättningar med telefoner och lastbilar.

Det var en blåsig och solig söndag i Säve och vinden brusade i det gula gräset. Och landskapet kändes evigt med sina böljande diken och svarta ekar och det var omöjligt att tro på den lilla plåtskylt som framhöll att detta var havsstrand på stenåldern.

Men det var alltså inte detta jag skulle tala om. Det var detta.

På översidan av den stora horisontella megaliten finns skålgropar. Sådana gropar är kända över hela Europa. De finns i hundratals. Kanske användes de för offergåvor. I skålgroparna på Drottning Hackas grav låg fågelkadaver. Eller enklare uttryckt: fårska offergåvor. Vem far i natten mellan de grå golfbanorna och hönshusen och skuggorna och vrider halsen av en duva? Vad händer i Säve på natten? Är Drottning Hacka uppe och rör på sig? Det är något hedniskt med Hisingen.

Leif Brunnegård

Hållbara landskap

Sveriges Hembygdsförbunds program för en hållbar utveckling av natur- och kulturlandskapet.

SHF:s landskapsprogram finns som pdf-fil, sök på SHF:s hemsida. Det finns också som ett tryckt program med en fyrfärgsbild på omslaget, som visar Resville kvarn i Lidköpings kommun med foto av Mikael Svensson.

Skriften innehåller kapitel om:

- Landskapet och hembygden
- Hembygdsrörelsens arbete
- Levande sjö- och vattenlandskap
- Levande skogslandskap
- Rika odlingslandskap
- Goda bebyggda landskap
- Definitioner
- Lagar och Politiska mål

Det lokala landskapet är det som vi inom hembygdsrörelsen kallar hembygden. Hur landskapet tas tillvara, används och utvecklas är avgörande för hur människor trivs och känner sig hemma. Vårt arbete med landskapet bidrar till en hållbar samhällsutveckling och goda livsmiljöer.

Ungefär så inleds kapitlet om Landskapet och hembygden.

Gå gärna in på SHF:s hemsida och ladda ner pdf-filen eller beställ den tryckta versionen.

Programhäftet visar på omslaget Resville kvarn i Lidköpings kommun. Foto: Mikael Svensson.

Vad är landskapet för dig?

Vad kan vi i hembygdsföreningarna göra för att bevara landskapet? Lokalt ser vår hembygd lite olika ut, beroende på om vi verkar i en skogsbygd, på ”slätta” eller i ett område rikt på vattendrag och sjöar.

Vad betyder landskapet, just för dig? Skriv gärna till oss och berätta hur det ser ut i din verklighet.

Monika Moberg Kilefors

Hur ser bygd och natur ut i din hembygd? Vilka känslor väcker landskapet hos dig? Hur bevarar vi det för framtiden? Gamla berg kan man inte flytta på, men hur bevarar vi det andra?

God bebyggd miljö ska städer, tätorter och annan bebyggd miljö utgöra för att vara ett hållbart landskap. En god och hälsosam livsmiljö. Hur ser det ut i din tätort?

Minnesbilder från ett livs verksamhet

Den 15 juni 1895 anställdes knappt 24-åriga Ester Andersson som översköterska på Falköpings lasarett. Ett stort och ansvarsfullt arbete för en så ung kvinna. Men det uppskattades förstås inte efter förtjänst, hon var ju kvinna. Hon fick 400 kronor plus fri mat per år medan en portvakt hade 600 och en dårhusdräng 440.

Ester var född på Valla Sörgården, Fägre, och ingick i släkten för Monika Moberg Kilefors som berättat om Ester i sin intressanta skrift *Tidsbilder*. Ett urval minnesbilder under mer än ett sekel. Utgivet på eget förlag i Skövde. Berättelsen om Ester är bara en av många intressanta människoöden där.

Alla har vi ju massor av minnen om vi ser tillbaka. Förr resulterade detta ofta i en bunt gamla bilder till barnen, i bästa fall med namnen på personerna på baksidan. Idag finns det mesta i datorn så risken är stor att allt försvinner spårlost. Men det finns lösningar.

Monika Moberg Kilefors i Skövde har valt att göra ett vackert A4-häfte på nästan 50 sidor med minnen från släkt, uppväxt, arbete, föreningsarbete och mycket annat. Som journalist och hembygdsengagerad är det ett häfte som vimlar av intressanta bilder, gamla i svartvitt och nya i färg, och texter av de mest skilda slag. Tillsammans ger de en mycket intressant bild av livet, släkten och hembygden.

Invigning av utställningen Sventorp-Forsby på bild 1981. Jan Lindh, Magnus Thorsén, Henrik Björk och Peter Westher. Foto: Monika Moberg Kilefors

Något så här elegant och intressant kan nog de flesta av oss inte åstadkomma, men med dagens datorer och skrivare är det lätt att framställa enklare häften med bilder och berättelser att lämna till släkt och vänner. Det är billigt och man kan själv välja hur man vill utforma minnesbilderna till nära och kära.

Hans Menzing

Svepteknik

Av Sören Svensson i Kinna har vi fått hembygdsföreningens senaste årsskrift.

Ivan Ekdahl skriver bl a om att göra förvaringskärl i svepteknik: ”För att tillverka t ex ett brödfat så behövs ett svep. Detta kan vara av olika träslag beroende på geografisk plats. I södra Sverige är det vanligt med sälg, björk och rönn. Det ska vara kvistfritt och kunna klyvas i tunna slakor. Svepet ska sedan vara lagom fuktigt för att kunna böjas och spännas runt en kraftig trämall. Svepet hålls fast med skruvtving (eller annat ibland) tills det torkat. Man putsar den sida som ska vara inåt på fatet. Svepets ändrar ska gå om lott och sedan fästas. Det är vanligt att man syr ihop svepet. Till sömnen används skalade rötter av björk, gran eller tall. Bottnen till fatet anpassas till svepets omkrets. Stor noggrannhet är viktig för att bottnen ska passa.”

Föremål i svepteknik har anor sedan mer än tusen år. Tekniken kräver dock mycket övning och är tidsödande. Timpenningen blir låg i förhållande till lång arbetstid.

En gammal vävarebygd är en berättelse av Robert Hylander (1896–1994). Denne författare skrev en del om Kinna och väverskor.

Skriften innehåller även en artikel om järnvägen mellan Varberg och Borås.

Liksom i många andra hembygdsföreningar är verksamheten under våren och sommaren nedlagd på grund av coronaviruset.

Titta gärna in på deras hemsida www.hembygd.se/kinna

Monika Moberg Kilefors

Våra tidningar ännu viktigare

I dessa coronatider med påtvingad isolering blir tidningarna allt värdefullare. Om vi inte kan träffas så kan vi ändå samtala med varandra, inte bara per telefon och dator, utan också via tidningar. Det är Kårsbärsblomman ett exempel på.

Det är en medlemstidning för Eggby, Istrum, Öglunda Hembygdsförening som är inne på årgång 37 och brukar komma ut med fyra nummer per år. I nummer två för 2020 påpekas att man i år inte ens vågar samlas till sedvanlig flagghissning eller midsommarfirande.

Visades i Cannes

Istället kan man här läsa en rad minnen från Vallebygdens förr, och i ett inlägg av Ylva Löf får vi veta att minnesvärda platser som Öglunda grotta, Klockartomten och Drottningkullen finns med i en TV-serie som rentav visats upp på filmfestiva-len i Cannes.

Ylva är skådespelerska, dramatiker och mycket annat. Under 20 år arbetade hon regelbundet på Sveriges Television och gjorde bland annat en barn-TV-serie för de allra yngsta. Det var den som visades i Cannes med inslag från Vallebygdens.

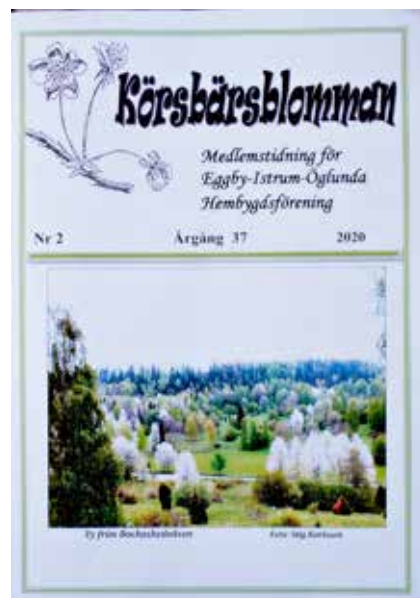
Misslyckat fiske

Morgan Johansson berättar minnen av biskötsel och posthantering, och de kretsar kring Viktor Pettersson, stins, biodlare och posttjänsteman. Stig Karlsson visar hur soldattorpet på Bockaskede blev Källan och beskriver två 333 år gamla gränstenar.

Städning i Ljungsarp

Ett gäng pensionärer från Ljungsarps Hembygdsförening har städat utmed vägarna i Ljungsarps socken, mot Norra Unnaryd, Grimsås, Nittorp, Dalstorp och Ölsremma. Det blir ca tre mil. Initiativet togs av Bosse Hollander och Jan Johansson. Vid avslutningen på dagen bjöd hembygdsföreningen på varmkorv med bröd vid Grillstugan. Där satt vi och njöt i solen efter utfört arbete. En rolig dag. Tack alla drygt 20 personer som var med. Nu är det snyggt utmed vägarna.

Laila Andersson, Ljungsarp

En blomsterbild från Bockaskede tagen av Stig Karlsson pryder omslaget till tidningen.

Pelle Räf hittar alltid märkliga historier i gamla tidningar. Denna gång om majoren och riddaren Bengt Ad. Mannerhierta som Tredjedag Pingst 1778 avled i samband med ett misslyckat fiskeförsök tillsammans med hustrun i Flämsjön. Bakom sättet att presentera dödsfallet verkar finnas gammalt skrock om att medföljande hustru kan ha menlig inverkan på fiskelyckan.

Verklig fiskelycka

Bättre gick det för två gubbar som under fiske stötte på en gädda så stor att en av dem stötte ett spjut i ryggen på den och red på fisken in till stranden där den bärgades med stor möda av de två. Det får väl kallas verklig fiskelycka.

För att ge några smakprov på denna insats för att minska isoleringen i coronatider.

Hans Menzing

Ett fint initiativ av pensionärerna i hembygdsföreningen att rensa vägkanterna runt Ljungsarp rena från skräp. Tack ska ni ha!

Till Minne

Björn Florin

När våren stod i sin skiraste blom nåddes vi av beskedet att vår vän och ledamot i Alingsås Hembygdsförenings styrelse, Björn Florin, somnat in efter en tids sjukdom. Vi alla, som haft förmånen att finnas i Björns närhet, kan vittna om en alltigenom trygg, klok, generös och vänlig person – alltid med glimten i ögat.

Björn Florins breda kunskapsfält och engagemang för vår stad och bygd var för hembygdsföreningens styrelse och medlemmar både en resurs och en trygghet. Under femton år var Björn Florin ordförande i Alingsås Hembygdsförening. År 2016 lämnade han över klubban till nuvarande ordförande Carina Håkansson men fortsatte oförtrutet att vara verksam i styrelsen.

Björns hjärta och stolthet var Stampens kvarn, som varje sommarsäsong sedan många år blivit en mötesplats för både stadens invånare och oräkneliga tillresande. Det är där, i kvarnen och området kring Gardska ström, som en bit av stadens tidiga historia förenas med modern tid. Björn Florin kunde på ett mästertligt sätt förmedla och levandegöra detta för oss åhörare.

Oförlömliga är invigningarna på Stampens kvarn, dagar som förberetts med putsande och fejjande, konstverk som installerats, hantverk och foton som monterats och blomster som smyckat de fyra våningsplanen. Det var invigningar som doftade sommar, sol och fest. Och varje år, som traditionen plögade, framförde värdparet för dagen, Björn och Ingela Florin, Kvarnvisan, till publikens stora förtjusning.

Vi minns hur Björn med liv och lust engagerade sig i föreningens senaste projekt, att delta i den varsamma restaureringen av den lilla 1700-talsstugan i Prästeryd. Även i denna miljö visade han på sin mångsidighet och sina gedigna kunskaper inom vård och bevarande av vårt gemensamma kulturella arv.

Med stor och innerlig tacksamhet minns vi Björn Florin.

Alingsås Hembygdsförenings styrelse, maj 2020
Kristina Wadensten

Då och nu

Då – människor i rörelse
Höbärgning med dagsverksfolk,
kvinnor som cyklar till affären
med äggkorgar och notor,
kaffe, jäst, svagdricka.
Männen som möts vid mjölkbordet,
Innan dagens arbete tar vid.
Nu – inte en människa
på vägen, på fälten, i skogen.
Bilar som snabba skuggor.
Socknens enda bonde hämtar vita bollar till tre-
hundra kor.

Jorden

”Jorden slår tillbaka”,
så sa min far,
när det talades om
konstgödsling och rekordskördar.
Utsädet lyste rött av Panogen,
så att inga fåglar
skulle äta upp det.
Det blev en tyst vår.

Möten

Vi levde alla
på våra gårdar
med häckar och staket,
med byggnaderna runtom gårdsplanen.
Vägen gick förbi,
och där kom människorna
cyklande eller gående.
Ibland stannade de till och pratade en stund.
Det mötet förgyllde hela dagen.

Två världar

Det lilla småbruket
med två hästar
och åtta kor,
40 tunnland skog
och årets årstidsrytm
lever sida vid sida med
studiernas kunskapsvärld,
all världens kunskap
och filosofernas stora tankar
i ett hermodsbrev.

Ann-Britt Boman

Naturens och sommarens ljus – Kungsljus.
Foto: Monika Moberg Killefors

Med stöd från

HembygdVäst stöds ekonomiskt av Västra Götalandsregionens kulturnämnd. Ett stöd som vi är mycket tacksamma för. Tack vare det stödet kan vi erbjuda våra föreningar en omfattande och kvalitetsmässigt bra verksamhet.

Västergötlands Hembygdsförbund och Sveriges Hembygdsförbund samarbetar med Studieförbundet Vuxenskolan vid kurser och konferenser.

Varje enskild hembygdsförening avgör själv vilket studieförbund man vill samarbeta med.

VÄSTGÖTA BYGDEN

Redaktörsgrupp:

Ann-Britt Boman, sammankallande,
Spireavägen 5, 513 35 Fristad, tel 033-26 19 21.
073-943 61 75. E-post: birgitta.fristad@telia.com

Hans Menzing, Marumstorget 1,
532 32 Skara, tel 0511-126 43.
E-post: hans.menzing@telia.com

Monika Moberg Kilefors, ansvarig utgivare,
tel 070-642 56 70, Norra Bergvägen 16B, 541 32 Skövde.
E-post: redvastgotab@gmail.com
eller monika.moberg@blackhornet.me

Övriga i redaktionskommittén:

Jan-Olof Berglund, Stora Rör, Nolgården 3,
540 15 Våring, tel 0708-42 04 53.
E-post: j-o.berglund@telia.com

Bo Björklund, Hövägen 9 C, 446 32 Älvängen,
tel 0730-23 11 50. E-post bo.bjorklund@risveden.com

Tage Brolin, Bäckaskog, Främmestad,
465 97 Nossebro, tel 0512-531 50, 070-32 81 333.
E-post: frammestad@tagebrolin.se

Leif Brunnegård, Asklanda, 447 93 Vårgårda,
tel 0322-66 11 43. E-post: leif.brunnegard@gmail.com

Birgit Carlsson, Ljungås, 519 91 Istorp,
tel 070-620 66 66. E-post: bisido@hotmail.com

Ingrid Zackrisson, Kullavägen 59, 519 95 Tostared.
070-496 05 59. E-post: ingridzackrisson59@gmail.com

Förbundsordförande: Lena Gustafsson,
Fötene Östergården 1, 447 91 Vårgårda,
tel 0322-62 71 81, 0705-32 64 24,
E-post: lena.sodraharene@gmail.com

Vice förbundsordförande: Jan-Olof Berglund
Förbundssekreterare: Eva Mann (se nedan)

Förbundskassör: Tommy Kroon.

Timmermansgatan 19, 532 33 Skara, tel 070-591 24 55.
E-post: tommy.kroon@kunskapstradet.se

Kanslist: Eva Mann. Västergötlands Hembygdsförbund,
Box 15, 534 21 Vara, tel 0512-105 50,
bostad 070-313 65 60.
Bankgiro: 378-5383. Swish: 123 214 84 19.

Har Du adressförändring, ring till Eva Mann,
tel 0512-105 50. Arbetstid: torsdagar 9-15.
Kansliets e-post: vasterg.hembygdsv@telia.com

Fyra hembygdsår före coronatid

2015 var Tånga hed i Vårgårda platsen för hembygdsförbundets årsstämma.

Detta år, 2020, är speciellt, då ingen vanlig **VHF-årsstämma** har kunnat genomföras. Istället blev det en digital stämma den 3 juni. Här kan vi blicka tillbaka på de senaste åren utan corona, även om man blir lite fundersam inför figuren till höger, som var med på stämman i Skara 2016. Denne kommer från Lyrestad som blev Årets Hembygdsförening 2016.

2018 genomfördes årsstämman på Spinnat i Habo. Här ses Ulla Henningsson, Fredsberg, bredvid en vävstol i väveriet.

Vid årsstämman i Falköping 2017 föreläste arkeologerna Anders och Egil Josefsson om det historiska Gudhem.

Förra årets årsstämma, 2019, avhandlades på Axevalla folkhögskola. Här ses Ann-Britt Molander Johansson, som fanns med i den trio som hämtade utmärkelsen för Årets Hembygdsförening (Skara).

Foto: Monika Moberg Kilefors